

Agnieszka Cybal-Michalska

Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu [agnieszka.cybal-michalska@amu.edu.pl]

Rozwiązywanie problemów natury tożsamościowej przez studentów polskich uczelni a zjawisko problemowego picia alkoholu

Abstrakt: W niejednorodnym systemie znaczeń kulturowych krystalizowanie tożsamości staje się praktyką poznawczą opartą na permanentnym indywidualnym eksperymentowaniu. Problematyka artykułu skoncentrowana jest na zagadnieniu krystalizowania (formowania) tożsamości, które jest procesem zależnym od społecznych warunków w jakich zachodzi oraz cech procesów poznawczych jednostek w nim uczestniczących. Oba czynniki mogą wspomagać jak i zakłócać proces osiągnięcia dojrzałej tożsamości (uzyskania efektu tożsamości osiągniętej). W kontekście tożsamości oznacza to, że jest ona: wynikiem własnej eksploracji podmiotu i podejmowanych na jej podstawie zobowiązań a wraz z nimi ważnych życiowych decyzji. Orientacje poznawcze zaangażowane w proces krystalizowania tożsamości mogą świadczyć o odmiennych stylach tożsamości, które należy rozumieć jako odmienne sposoby radzenia sobie z problemami natury tożsamościowej. Style tożsamości odnoszą się do przekonań, postaw, sposobów radzenia sobie z różnymi sytuacjami oraz podejmowania ważnych życiowych decyzji dla rozstrzygania konfliktów tożsamościowych. W artykule odwołuję się do stylów tożsamości studentów polskich uczelni publicznych i niepublicznych, które ukazały odmienności w przetwarzaniu informacji, negocjowaniu kwestii tożsamościowych oraz osobiowości problemów wynikających z picia alkoholu co czyni je, z kognitywnego punktu widzenia, ważkimi i aktualnymi analitycznie.

Słowa kluczowe: problemy tożsamościowe, młodzież akademicka, problemy wynikające z picia alkoholu.

Wprowadzenie

Złożoność i temporalna wielowymiarowość współczesnego globalizującego się społeczeństwa (jego wieloznaczność, ambiwalencja, przejściowość, różnorodność) oraz przemiany rzeczywistości społeczno-kulturowej poddawanej ustawicznym fluktuacjom, sprawiają że opis i standaryzacja heterogeniczności obiektywizującego się w swych działaniach społeczeństwa są trudne do uchwycenia. W konsekwencji, charakter globalnych powiązań i współzależności nie jest bez znaczenia dla jakości funkcjonowania podmiotu (Cybal-Michalska 2013, s. 10). Rzeczywistość permanentnej zmiany i ambiwalencji skłania do refleksji nad kondycją współczesnego człowieka i rozwiązywania przez niego problemów natury tożsamościowej.

Wielopłaszczyznowa i wielopoziomowa struktura rzeczywistości społecznej rozumiana, przez K. Dąbrowskiego, jako „całość zjawisk, które zachodzą w zewnętrznym i wewnętrznym środowisku człowieka i są przez niego postrzegane, ujmowane, a także przeżywane za pomocą zmysłów oraz czynności myślowych, uczuciowych, wyobrażeniowych i intuicyjnych, wzajemnie sprzężonych” (Tylikowska 2000, s. 233), wskazuje na szczególną aktualność pytań o sens i zakres pojęcia „tożsamość”. Wątek ten staje się szczególnie ważki w kontekście młodzieży akademickiej.

Kształtowanie tożsamości jako aktywność refleksyjna

Problematyka tożsamości krystalizuje problem trajektorii jednostkowych losów. W tym sensie, jak „każda inna sformalizowana narracja, jest to coś, co musi zostać wypracowane i co naturalną kolejną rzeczą wymaga twórczego wkładu” (Giddens 2001, s. 107) i refleksyjnego podejścia do własnej biografii. Tożsamość stanowi „pętlę refleksyjną, w której wychodząc od siebie wraca się do siebie” (Zawadzki 2003, s. 5). W kontekście przemian współczesnego świata, szczególnie ważne wydaje się poszukiwanie i dookreślenie odpowiedzi na pytanie „Kim jestem w tym tak szybko zmieniającym się świecie?” (pytanie dynamiczne). Jednostka w odpowiedzi na złożone pytanie o charakterze dynamicznym, w swoim oglądzie świata dostrzegając tempo i intensywność przemian, stara się określić w jakim stopniu jest aktywnym podmiotem prospektywnych zmian zachodzących w kulturowo-społecznych kontekstach (Misztal 2000, s. 158–160)¹.

.....

¹ Tożsamość jako praktyka kognitywna, na co wskazuje B. Misztal, oznacza poszukiwanie przez jednostkę odpowiedzi nie tylko na pytanie „Kim jestem?”, „Kim się staję”, „Kim nie jestem?” ale również próbę dookreślenia „Kim jestem, skoro jestem tak różny od innych?” (pytanie kontrastowe), „Kim jestem, skoro cechy charakteryzujące ludzi rozkładają się tak nierówno?” (pytanie gradacyjne), co po-

W sytuacji odczuwalnego zorganizowania życia społecznego wokół wielości i różnorodności alternatyw (a jest to odczucie, które nie tylko jest obserwowane ale również doświadczane), stawia się przed młodzieżą zadanie określenia jakie są jej relacje z tym światem. To swoista eksploracja wewnętrzna i element poszukiwania odpowiedzi na złożone i wielokrotnego namysłu pytanie: Czy i na ile jestem podmiotem perspektywnych zmian? Doniosłość i dynamika zmian implikuje zmiany w tożsamościowych aspektach życia społecznego, w jakich młody człowiek poszukuje i dookreśla siebie. Dla partycypującej w chybotałej rzeczywistości młodzieży, będącej w okresie podwójnej tranzycji: z młodzieńczości do dorosłości oraz edukacji na poziomie akademickim na rynek pracy, znalezienie odpowiedzi na pytanie: „Kim się staje?” nabierają szczególnego znaczenia, ale i okazują się być w „wielości światów” coraz trudniejszymi do sprecyzowania (Cybał-Michalska 2013, s. 231).

Kształtowanie tożsamości jest aktywnością refleksyjną. Jak ujmuje J. Rainwater „jesteśmy nie tym czym jesteśmy, ale tym, co z siebie zrobimy” (za: Giddens 2001, s. 102). Dokonywane przez młodzież będącą u progu dorosłości rozstrzygnięcia tożsamościowe stanowią o dalszym jej rozwoju, a dokładnie o rozwoju potencjału w niej tkwiącego. Świadomość, odczuwanie oraz orzekanie podmiotu na temat tego „kim jest?”, „kim się staje?”, umożliwia formułowanie wizji stanu pożądanego. Bezprecedensowa różnorodność zindywidualizowanych stylów życia, rozumianych jako „kulturowo uwarunkowany sposób realizacji potrzeb, nawyków i norm” (Fatyga, Rogala-Obłękowska 2002, s. 24), sprawia, iż można i należy żyć zmianą, gdzie każdy „musi stać się wzorem dla epoki jaką pragniemy stworzyć” (Illich, za: Kwieciński 2000, s. 269). W tym sensie utrata i permanentna zmiana jednostkowych punktów odniesienia aktualizuje problem *stylów tożsamości* oraz zagadnienia „w jaki sposób tożsamość się tworzy i zmienia” (Jawłowska 2001, s. 54) w zależności od kontekstu społecznego oraz jakości zaangażowania młodego człowieka w proces eksploracji. Rozpoznanie i rozumienie siebie sprzyja rozwojowi poczucia sprawstwa i powzięcia odpowiedzialności za sprawstwo – do podjęcia zobowiązania. Eksploracja jest jednym z podstawowych wymiarów na drodze krystalizowania się tożsamości, co podkreślają na gruncie psychologii m.in. J. Marcia, E. Erikson, A. Brzezińska. Istotę stanowi „spoglądanie wstecz na siebie, kontemplacja siebie, próbowanie zrozumieć, kim się było, kim się jest i kim można być w przyszłości, [...] co umożliwia uświadomienie sobie kim się jest, swojej relacji z zewnętrznym światem i z otaczającym środowiskiem” (Stanišauskienė za: Adomaitienė, Zubrickienė 2010, s. 90). Młodzież akademicka wkraczająca w dorosłość staje przed koniecznością permanentnego samookreślenia się (w sytuacji dominującej zmiany i ambiwalencji) oraz indywidualizacji (wymuszoną utraconą „łącznością” ze wspólnotą) przebiegu własnej biografii.

.....

zwala na dostrzeżenie skali zróżnicowania stopnia nasycenia wybraną cechą wśród różnych podmiotów życia społecznego.

Rozwinięcie tej idei znajdujemy w koncepcji stylów tożsamości M. Berzonsky'ego. Można uznać, iż stanowi ona ważkie dopowiedzenie teorii statusów tożsamości Marcii, który odwołuje się do struktury tożsamości jako stabilnej dyspozycji podmiotu, tożsamości ujmowanej jako stan (a nie proces), będący skutkiem jej rozwoju (Berzonsky i in. 2011; Czyżowska i in. 2012; Berzonsky 2003). A przecież tożsamość kształtuje się w kontekście społecznych i kulturowych wpływów poddawanej permanentnej zmianie rzeczywistości. Model Berzonsky'ego stwarza możliwość dynamicznego uchwycenia sposobu krystalizowania tożsamości. Style tożsamości wyznaczone przez społeczno-poznawcze procesy odnoszą się do jednostkowych preferencji w przetwarzaniu informacji na temat podmiotowego „Ja”, podejmowaniu decyzji, w wyborze strategii konstruowania czy też unikania krystalizowania swojej tożsamości. Styl tożsamości rozumiany jest przez autora jako „sposób radzenia sobie przez jednostkę z rozwiązywaniem problemów natury tożsamościowej” (Czyżowska i in. 2012, s. 60). W celu określenia stylów tożsamościowych badanej grupy młodzieży akademickiej z uczelni publicznych i niepublicznych odwołano się do kwestionariusza stylu tożsamości (*Identity Style Inventory*)², opracowanego przez Berzonsky'ego. Ten model stylu tożsamości odnosi się do różnic w jednostkowym przetwarzaniu relewantnych dla tożsamości informacji oraz różnic w treściach składających się na autokoncepcję podmiotu. Dla przykładu, jednostka może być skoncentrowana na pozyskiwaniu informacji, celowo je przetwarzać i poddawać ocenie, nim zdecyduje się na powzięcie zobowiązania oraz zdefiniowanie siebie, albo może automatycznie przystosować się i zinternalizować normatywne zalecenia osób znaczących czy też grup i zbiorowości do których przynależy (Berzonsky i in. 2011, s. 295). M. Berzonsky postulował, że wartości mają wpływ na to, jak jednostki angażują się w proces kształtowania swojej tożsamości i radzenia sobie z konfliktami tożsamościowymi. Wartości motywują jednostkę i nadają kierunek jej życiu. Świadome, racjonalne, typowe dla stylu informacyjnego podejście do kwestii tożsamości łączy się z wartościami, które wskazują na niezależność i autonomię podmiotu przy jednoczesnej zdolności do wykraczania poza osobistą przyjemność i samopobłażanie. Normatywne podejście do aspektu tożsamości wiąże się z wartościami konformizmu,

² „Identity Style Inventory” M. Berzonsky'ego (1992) składa się ze stwierdzeń odpowiadających trzech stylom tożsamości ujętych w odmienne podskale: skalę stylu informacyjnego, skalę stylu normatywnego, skalę stylu dyfuzyjno-unikającego. W badaniach posłużono się zaadaptowaną, przetłumaczoną na język polski przez psycholożkę J. Byczkowską wersją kwestionariusza. Nadmienię, iż autorka tłumaczenia podejmowała wątek stylów tożsamości w swojej pracy magisterskiej napisanej w Instytucie Psychologii UAM, zatytułowanej „Tożsamość we współczesności i style tożsamości a procesy poznawcze” (2009) (promotor prof. A. Brzezińska). Osoba badana była poproszona o ustosunkowanie się na skali pięciostopniowej („w ogóle mnie to nie dotyczy” – proszę zaznaczyć cyfrę „1”; „bardzo mnie to dotyczy” – proszę zaznaczyć cyfrę „5”) do twierdzeń pozwalających zdiagnozować style tożsamości. Wynik osoby badanej uzyskuje się przez sumę ocen przyznanych przez respondenta poszczególnym twierdzeniom. Różnica w wynikach w jednej ze skal świadczy o dominacji jednego z wyróżnionych stylów tożsamościowych.

instytucjonalnego zobowiązania i odpowiedzialności. Podejście dyfuzyjno-unikające „pełne zwlekania i uników” łączy się z interesownością, nastawieniem na osiągnięcie osobistej przyjemności i unikania przykrości (Berzonsky 2011, s. 297–299).

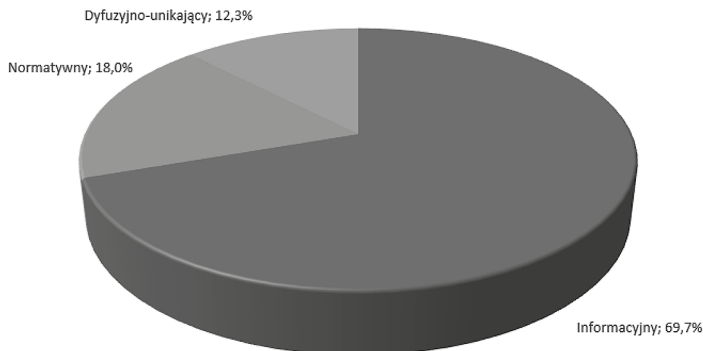
Style tożsamości młodzieży akademickiej a zjawisko problemowego picia alkoholu

Orientacje poznawcze zaangażowane w proces krystalizowania tożsamości mogą świadczyć, jak ujmuje to Berzonsky, o odmiennych stylach tożsamości, mianowicie: stylu informacyjnym (*the information style*), stylu normatywnym (*the normative style*), stylu dyfuzyjno-unikającym (*the diffuse/avoidant style*)³. Autor modelu stylów tożsamości podkreśla, iż „formowanie tożsamości jest dynamicznym, długim procesem, w którym ustalenie zobowiązań może dostarczyć nowych informacji oraz reakcji, co w rezultacie może doprowadzić do zmiany priorytetów” (Berzonsky i in. 2011, s. 299). Kwestionariusz stylu tożsamości odnosi się do przekonań, postaw, sposobów radzenia sobie z różnymi sytuacjami oraz podejmowania ważnych życiowo i dla konstruowania tożsamości i rozstrzygania konfliktów tożsamościowych decyzji. Zaobserwowane różnice w stylach tożsamości badanej młodzieży akademickiej są wynikiem różnic preferencji w wyborze społeczno-kognitywnych strategii wykorzystywanych przy zaangażowaniu (bądź też jego zaniechaniu) w zadania polegające na konstruowaniu, utrzymywaniu i/lub rekonstruowaniu poczucia tożsamości (Berzonsky i in. 2011, s. 295). Celem badań było rozpoznanie stylów tożsamości młodzieży akademickiej i ukazanie osłabłości relacji, które można uchwycić między stylami tożsamości a zjawiskiem problemowego picia alkoholu.

Dla badanej młodzieży akademickiej najbardziej charakterystyczny jest informacyjny styl tożsamości (69,7%). Kolejnym jest styl normatywny (18,0%), a następnie – dyfuzyjno-rozproszony (12,3%)⁴.

³ Ponadto autor wskazuje na czynnik zaangażowania tożsamościowego (commitment) nazywany też siłą zaangażowania.

⁴ Tekst powstał w wyniku realizacji badania „Studenci 2019” realizowanego przez Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w ramach konkursu na realizację zadań z zakresu zdrowia publicznego określonych w Narodowym Programie Zdrowia na lata 2016–2020 w obszarze celu operacyjnego nr 2 Profilaktyka i rozwiązywanie problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych, uzależnieniami behawioralnymi i innymi zachowaniami ryzykownymi, zadanie 40/3.4.2/19/DEA – Wspieranie badań naukowych w obszarze czynników ryzyka i czynników chroniących przed problemami wynikającymi z picia alkoholu. Badanie „Studenci 2019” jest szeroko zakrojonym badaniem ilościowym nastawionym na rozpoznanie uwarunkowań picia alkoholu i uzależnienia od alkoholu studentów w szerszym kontekście przy obraniu wielu zmiennych socjodemograficznych (płeć, wiek, typ uczelni, sytuacja materialna, wyniki dydaktyczne na studiach, stan cywilny, pełnienie roli rodzicielskiej, miejsce zamieszkania – zmienne wykorzystane jako kryterialne do porównań międzygrupowych w populacji studentów). Badanie zrealizowano na reprezentatywnej próbie studentów trzeciego roku

Wykres 1. Style tożsamości młodzieży akademickiej polskich uczelni

Źródło: badania własne.

Styl informacyjny cechuje jednostki, które w procesie budowania tożsamości, a precyzyjniej rzecz ujmując – przed podjęciem wiążących decyzji tożsamościowych, poszukują informacji. Sposoby eksploracji w procesie krystalizowania tożsamości oparte są na samodzielnym i aktywnym poszukiwaniu i przepracowywaniu wielości różnorodnych danych informacyjnych. Istotę stanowi odwołanie się do elementów JA, takich jak: osobiste standardy, cele, system wartości (Czyżowska i in. 2012, s. 61). Osoby⁵ o informacyjnym stylu tożsamości działają

.....
uczelni publicznych i niepublicznych wszystkich typów. Badania zrealizowano w 38 uczelniach z terenu całego kraju. Badania zostały przeprowadzone w maju i czerwcu 2019 roku. Ogółem przebadano 4503 studentek i studentów. Procedurą statystyczną w prezentowanym artykule były analizy zależności między zmiennymi: socjodemograficznymi a stylami tożsamości. Nie bez znaczenia było ustalenie zależności między stylami tożsamości młodzieży a zmiennymi: picie problemowe, uzależnienie od alkoholu, częstotliwość sporadycznego upijania się w ciągu roku i 30 dni poprzedzających badanie (ustalonych z badań przy wykorzystaniu skal dotyczących uzależnienia od alkoholu i picia problemowego: RAPS 4 (Rapid Alcohol Problem Screening)) Test AUDIT-C (The Alcohol Use Disorders Identification Test Consumption.). Zastosowane procedury statystyczne pozwoliły określić zarówno to, czy między dwiema zmiennymi istnieje związek, a także ustalić siłę tego związku. Dla wszystkich zmiennych zastosowano – test chi-kwadrat.

⁵ Dobór grupy badawczej polegał na przygotowaniu schematu oraz wylosowaniu próby w taki sposób, aby otrzymać reprezentatywną próbę studentów polskich uczelni. W tym celu zastosowany został schemat losowania wielostopniowego. W pierwszym etapie doboru wylosowane zostały wyższe uczelnie. Dobór odbywał się przy pomocy proporcjonalnego schematu doboru w warstwach. Warstwy zostały zdefiniowane przez województwo, rodzaj uczelni (uczelnie publiczne, uczelnie niepubliczne) oraz typ uczelni (uniwersytety, wyższe szkoły techniczne, wyższe szkoły rolnicze, wyższe szkoły ekonomiczne, wyższe szkoły pedagogiczne, uniwersytety medyczne, wyższe szkoły morskie, akademie wychowania fizycznego, wyższe szkoły artystyczne, wyższe szkoły teologiczne, szkoły wyższe resortu obrony narodowej, szkoły wyższe resortu spraw wewnętrznych i administracji oraz Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe). Operatem losowania był aktualny wykaz uczelni znajdujący się w zintegrowanym systemie informacji o nauce i szkolnictwie wyższym – POL-on oraz w Banku Danych Lokalnych GUS. Oszacowana została liczba studentów dla badanych typów uczelni. Losowanie placówek zrealizowane

w przemyślany sposób, intencjonalnie poszukują, poddają ocenie i odwołują się do informacji, które są dla nich użyteczne. Styl informacyjny cechuje jednostki, które dokonują namysłu nad własnymi poglądami, poddając je wielokrotnej ocenie, szczególnie w sytuacji sprzecznych informacji zwrotnych. Informacyjny styl tożsamości jest pozytywnie skorelowany z potrzebą poznania, z kognitywną złożonością, autorefleksją, z opartym na racjonalnym namyśle radzeniu sobie z problemami, z uważnym podejmowaniem decyzji, otwartością na nowe doświadczenia a także sumiennością. Informacyjny styl tożsamości łączy się z podmiotową aktywnością i kompetencją sprawczą podmiotu. E.L. Deci i R.M. Ryan wśród procesów regulacyjnych wyróżnili *integrację*. Działania wymagające świadomości celów, wartości i standardów stanowią wynik zintegrowanej samoregulacji i wyborów podmiotu z możliwości, które przez akt wyboru zwrotnie determinują podmiot do sprawstwa wynikającego z własnych preferencji (Berzonsky 2003, s. 132, 139; Cybal-Michalska 2013).

Z badań wynika, iż styl informacyjny charakteryzuje częściej studiujących mężczyzn aniżeli kobiety ($\chi^2 = 15,7$; $df = 2$; $p < 0,001$), studentki i studentów pochodzących z dużego miasta wojewódzkiego (powyżej 250 tys. mieszkańców – $\chi^2 = 27,9$; $df = 10$; $p = 0,002$). Dla młodzieży akademickiej, która wynajmuje pokój bądź mieszkanie czy też posiada własne mieszkanie ($\chi^2 = 19,0$; $df = 10$; $p = 0,040$), jak również młodych ludzi, którzy w trakcie studiów mieszkają sami ($\chi^2 = 24,8$; $df = 8$; $p = 0,002$) dokonywanie eksploracji wewnętrznej odbywa się na drodze poszukiwania informacji, cofania się w głąb siebie, biorąc za punkt odniesienia osobiste wartości i zinterioryzowane standardy. Aktywna eksploracja alternatyw, poszukiwanie informacji oraz elastyczność w podejmowaniu zobowiązania (Berman i in. 2001, s. 514) to atrybuty stylu reprezentowanego przez osoby, które deklarują, że nie są aktualnie w związku: są singlem/singielką ($\chi^2 = 30,6$; $df = 8$; $p < 0,001$), nie są zatrudnione na pełen etat (na umowę o pracę – $\chi^2 = 14,0$; $df = 2$; $p = 0,001$), deklarują wyjazdy studyjne, praktyki zagraniczne (np.: w ramach programu Erasmus – $\chi^2 = 10,6$; $df = 2$; $p = 0,005$), osiągają średnią ocen ze studiów powyżej 4,5 ($\chi^2 = 26,6$; $df = 8$; $p = 0,001$), otrzymały stypendium za osiągnięcia naukowe na uczelni ($\chi^2 = 6,1$; $df = 2$; $p = 0,047$) oraz wyróżnienia za działalność uczelnianą ($\chi^2 = 6,9$; $df = 2$; $p = 0,032$). Badania wskazują, że styl informacyjny łączy się z „wglądem w siebie, otwartością umysłu, strategiami radzenia sobie z problemami, uważnym podejmowaniem decyzji, kognitywną złożonością, autonomią emocjonalną, empatią, adaptacyjną samoregulacją, wysokimi poziomami zaangażowania i osiągniętym statusem tożsamości” (Berzonsky i in. 2011, s. 296). Można zatem przypuszczać, iż wyróżnione predys-

.....

zostało przy wykorzystaniu schematu doboru systematycznego w warstwach z prawdopodobieństwem proporcjonalnym do oszacowanej wielkości populacji (liczby studentów) na danej uczelni. W kolejnym kroku, w każdej z wylosowanych placówek, wylosowane zostały grupy – studentów III roku (studiów stacjonarnych i niestacjonarnych, badanych na uczelniach państwowych i niepublicznych).

pozycje psychologiczne – jak wynika z badań – mają udział w tym, że młodzież akademicka z uczelni publicznych i niepublicznych reprezentująca informacyjny styl tożsamości zdecydowanie częściej, aniżeli młodzież reprezentująca inne style tożsamościowe, deklaruje, że nigdy albo jeden raz w miesiącu lub rzadziej pije napoje zawierające alkohol ($\chi^2 = 22,2$; $df = 8$; $p = 0,005$), a jeśli pije, to jest to picie w normie świadczące o nieistnieniu problemu alkoholowego ($\chi^2 = 50,6$; $df = 8$; $p < 0,001$). Warto również zaakcentować, iż przy jednej okazji młodzież o informacyjnym stylu tożsamości nie wypija pięciu czy też więcej porcji alkoholu (1 porcja to ok. 10 g 100% alkoholu) – ($\chi^2 = 37,0$; $df = 8$; $p < 0,001$). Aktywna eksploracja alternatyw, poszukiwanie informacji oraz podejmowanie zobowiązań (Berman i in. 2001, s. 514) tak charakterystyczne dla stylu informacyjnego są charakterystyczne dla młodzieży akademickiej, która deklaruje, że ludzie interesują ją jak dawniej i nie tracą zainteresowania innymi – ($\chi^2 = 35,9$; $df = 6$; $p < 0,001$). Z badań D. Czyżowskiej, E. Gruby oraz A. Białek wynika, iż istnieje związek pomiędzy informacyjnym stylem tożsamości a orientacją na kolektywizm równościowy. Osobom, którym można przypisać kolektywizm równościowy właściwe jest również niełatwe podporządkowywanie się autorytetom (Czyżowska i in. 2012, s. 60, 64).

Styl normatywny odwołuje się do sposobu radzenia sobie jednostki z istotnymi dla JA decyzjami poprzez akceptację i internalizację oczekiwań osób znaczących dla podmiotu, czy obowiązujących norm społecznych. Rozstrzyganie konfliktów tożsamościowych ma miejsce na drodze odwołania do takich składowych JA, jak: rodzina, naród, religia (Czyżowska i in. 2012, s. 60–61). „Normatywnie” zorientowane jednostki w niewielkim stopniu wykazują gotowość do eksploracji wewnętrznej, mają wyraźnie zarysowany kierunek działania, ograniczoną tolerancję na sprzeczności informacyjne a także ujawniają zamknięcie na informacje, które mogą zagrażać osobistym przekonaniom i systemowi wartości. Proces normatywny, który w ujęciu E.L. Deci i R.M. Ryan łączy się z internalizacją standardów, celów, wartości osób znaczących, sprawia, że zaangażowanie nie jest przez podmiot odbierane jako w pełni własne. Jego działaniom towarzyszy niepokój wywołany poczuciem możliwej winy, aprobaty czy powinności (Berzonsky 2003, s. 132, 139; Cybal-Michalska 2013). Wśród badanej młodzieży akademickiej, która reprezentuje normatywny styl tożsamości jest on bardziej charakterystyczny dla badanych kobiet aniżeli mężczyzn ($\chi^2 = 15,7$; $df = 2$; $p < 0,001$), respondentów dla których miejscem zamieszkania w trakcie studiów jest własne mieszkanie albo dom rodzinny ($\chi^2 = 19,0$; $df = 10$; $p = 0,040$), które w trakcie studiów mieszkają z osobą poślubioną (żoną/mężem) czy też partnerem/partnerką, albo rodzicami lub kimś z rodziny ($\chi^2 = 24,8$; $df = 8$; $p = 0,002$). Dla tej grupy badanej młodzieży również częściej, aniżeli dla reprezentantów innych stylów tożsamościowych, charakterystyczne jest to, iż nie posiada ona doświadczeń związanych z wyjazdami na studia czy praktyki zagraniczne ($\chi^2 = 10,6$; $df = 2$; $p = 0,005$), a ich miejscem pochodzenia jest wieś ($\chi^2 = 27,9$; $df = 10$;

$p = 0,002$). Akceptacja i internalizacja oczekiwań osób znaczących i aksjonormatywnej warstwy kultury są częściej (w porównaniu z reprezentantami dwóch odmiennych stylów) charakterystyczne dla osób, które pełnią rolę rodzicielską ($\chi^2 = 30,6$; $df = 8$; $p < 0,001$), są zatrudnione na pełen etat, na umowę o pracę ($\chi^2 = 14,0$; $df = 2$; $p = 0,001$) oraz deklarują, że sytuacja materialna jest dobra/bardzo dobra bowiem wystarcza na podstawowe wydatki i jeszcze można sporo odłożyć ($\chi^2 = 19,4$; $df = 8$; $p < 0,013$). Normatywne zaangażowanie jest bardziej zakorzenione w emocjach aniżeli informacji i charakteryzuje osoby, które częściej deklarują picie alkoholu: dwa do czterech razy w miesiącu ($\chi^2 = 22,2$; $df = 8$; $p = 0,005$) oraz młodzież, która w ciągu 12 miesięcy nie odczuwała winy po wypiciu alkoholu ($\chi^2 = 28,7$; $df = 2$; $p < 0,001$). Rozstrzyganie konfliktów tożsamościowych na drodze odwoływania się do osób znaczących i norm społecznych jest również charakterystyczna dla normatywnie zorientowanych studentek i studentów, którzy częściej deklarują, że w minionym tygodniu nie odczuwali smutku, przygnębienia, ponurego nastroju ($\chi^2 = 59,6$; $df = 6$; $p < 0,001$), braku wiary w siebie i beznadziejności ($\chi^2 = 75,1$; $df = 6$; $p < 0,001$), wyczerpania fizycznego i zmęczenia, chęci odpoczynku ($\chi^2 = 19,6$; $df = 6$; $p = 0,003$), brak dobrego samopoczucia, przyjemności w sytuacjach w których wcześniej odczucia były pozytywne ($\chi^2 = 36,2$; $df = 6$; $p < 0,001$), zdenerwowania, paniki, napięcia ($\chi^2 = 22,4$; $df = 6$; $p = 0,001$). Kierowanie się normami grupowymi, odwoływanie się do składowych JA obrazujących ważne agendy socjalizacyjne ujawniają osoby, które charakteryzuje brak myślenia o samobójstwie czy samookałeczeniu ($\chi^2 = 30,9$; $df = 6$; $p < 0,001$). Tym samym nie dziwi fakt, iż ich odczucia podczas ostatnich 7 dni, to: brak smutku, przygnębienia ($\chi^2 = 59,6$; $df = 6$; $p < 0,001$), brak przejmowania się zbyttnio przyszłością ($\chi^2 = 70,3$; $df = 6$; $p < 0,001$), przekonanie, że nie popełnia się większych zaniedbań ($\chi^2 = 81,4$; $df = 6$; $p < 0,001$), a to co się robi sprawia przyjemność ($\chi^2 = 58,4$; $df = 6$; $p < 0,001$), brak odczuwania winy wobec siebie ani wobec innych ($\chi^2 = 44,1$; $df = 6$; $p < 0,001$) oraz przekonanie, że nie zasługuje się na karę ($\chi^2 = 27,6$; $df = 6$; $p < 0,001$), a także zadowolenie z siebie ($\chi^2 = 80,4$; $df = 6$; $p < 0,001$), brak odczuwania, że jest się gorszym od innych ($\chi^2 = 75,1$; $df = 6$; $p < 0,001$), brak myśli o odebraniu sobie życia ($\chi^2 = 17,3$; $df = 6$; $p = 0,008$). Styl normatywny charakterystyczny dla tej grupy badanej młodzieży akademickiej cechuje, przyjmując rozstrzygnięcia Berzonsky'ego, niewielka eksploracja alternatyw, służalczość, skłonność do poważania władzy, przywiązanie do norm i dogmatów, konformizm względem społecznych i rodzinnych oczekiwań oraz sztywność postaw przy podejmowaniu zobowiązania (Berman i in. 2001, s. 514). Z badań nad młodzieżą studencką wynika, iż osoby zorientowane normatywnie najrzadziej przeżywają epizody depresyjne ($\chi^2 = 77,3$; $df = 4$; $p < 0,001$). W kontekstach w których problemy, wymagania i standardy są raczej stabilne, siła zaangażowania sama w sobie promuje efektywne funkcjonowanie podmiotu, niezależnie od stopnia racjonalności przejawianej w postawach. Tym samym zaangażowanie wsparte na

emocjach może urzeczywistniać powzięcie zobowiązania, co jest egzemplifikacją podmiotowej aktywności i jego kompetencji sprawczej (Berzonsky 2003, s. 139).

Skala stylu dyfuzyjno-unikającego odzwierciedla postawę zwlekania i odsuwania rozstrzygnięć ważnych dla ukształtowania tożsamości, rozstrzygnięcia konfliktów tożsamościowych. Jednostki o stylu dyfuzyjno-unikającym tak długo, jak to możliwe, unikają konfrontacji z problemami osobistymi i odwołują podejmowanie ważnych decyzji, a ich zachowanie wyznaczone jest głównie przez czynniki sytuacyjne. Istotnymi, centralnymi komponentami w strukturze JA, są: popularność, wywieranie wrażenia, reputacja (Czyżowska i in. 2012, s. 61). U jednostek sklasyfikowanych jako reprezentujące styl dyfuzyjno-unikający, wymagania związane i wyznaczone przez kontekst sytuacyjny zazwyczaj dyktują albo ograniczają reakcje behawioralne podmiotu. Dyfuzyjno-unikający styl tożsamości jest pozytywnie skorelowany z emocjonalnymi strategiami radzenia sobie z problemami, ze zmiennością sytuacyjną, z neurotycznością i reakcjami depresyjnymi, a także ze skrupulatnością i kognitywną dociekliwością (Berzonsky 2003, s. 131–132)⁶.

^w modelu stylów tożsamości Berzonsky'ego, dyfuzja-unikanie jest czymś więcej, niż rozproszonym, „zagubionym” Ja. Styl ten „łączy się ze strategicznymi próbami ominięcia lub ukrycia potencjalnie negatywnych, relewantnych informacji zwrotnych [...] z niewielkim zaangażowaniem, z zewnętrznym umiejscowieniem kontroli oraz impulsywnością” (Berzonsky i in. 2011, s. 296). Dyfuzyjno-unikający styl tożsamościowy jest bardziej charakterystyczny dla grupy badanej młodzieży akademickiej, której głównym miejscem zamieszkania w trakcie studiów jest akademik ($\chi^2 = 19,0$; $df = 10$; $p = 0,04$), dla osób, które nie są rodzicami ($\chi^2 = 8,9$; $df = 2$; $p = 0,011$), miewają czasami trudności w opłacaniu podstawowych wydatków ($\chi^2 = 19,4$; $df = 8$; $p < 0,013$), oraz których średnia ocen ze studiów była poniżej 3,7 ($\chi^2 = 26,6$; $df = 8$; $p = 0,001$) i nie otrzymywały stypendiów za osiągnięcia naukowe ($\chi^2 = 6,1$; $df = 2$; $p = 0,047$) ani wyróżnień za działalność na uczelni ($\chi^2 = 6,9$; $df = 2$; $p = 0,032$). Częściej unikają rozstrzygnięć osobistych problemów i są bardziej skłonne do sytuacyjnego reagowania na zdarzenia. Są to osoby, które dwa albo trzy razy w tygodniu, a nawet cztery razy i więcej, piją napoje alkoholowe ($\chi^2 = 22,2$; $df = 8$; $p = 0,005$), które wypijają od siedmiu do dziewięciu porcji alkoholu w okresie kiedy piją alkohol ($\chi^2 = 50,6$; $df = 8$; $p < 0,001$), a czynią to najczęściej raz w tygodniu, a bywa, że nawet prawie codziennie ($\chi^2 = 37,0$; $df = 8$; $p < 0,001$). Uznając, że dla tej grupy badanej młodzieży studenckiej charakterystyczne jest zwlekanie ze stawieniem czoła konfliktom i problemom tożsamościowym tak długo, jak to możliwe, młodzież ta – jak wykazują badania – ujawnia istnienie problemu alkoholowego (picie szkodliwe czy też uzależnienie

⁶ Z badań m.in. M. Berzonsky'ego i L. Kuk'a (2000), czy J.M. White'a i R.M. Jones'a (1996) wynika, że jednostki, które charakteryzują się dyfuzyjno-unikającym stylem, doświadczają różnych problemów behawioralnych, zaburzeń w odżywianiu, neurotyczności i reakcji depresyjnych oraz problemów z uzależnieniem od alkoholu i narkotyków (Berzonsky 2003, s. 138).

– $\chi^2 = 24,8$; 1; $df = 2$; $p < 0,001$), miewa poczucie winy po wypiciu alkoholu ($\chi^2 = 28,7$; $df = 2$; $p < 0,001$), spotkała się z sytuacją, że ktoś znajomy powiedział o rzeczach, które mówiła lub robiła w czasie picia alkoholu, a nie może sobie przypomnieć ($\chi^2 = 16,3$; $df = 2$; $p < 0,001$) oraz zdarzyło się w jej życiu wypić alkohol rano tuż po przebudzeniu ($\chi^2 = 19,0$; $df = 2$; $p < 0,001$). W przypadku wyróżnionej grupy osób istnieje duże prawdopodobieństwo istnienia uzależnienia od alkoholu ($\chi^2 = 39,1$; $df = 2$; $p < 0,001$). Można zatem uznać, że dla tych grup badanej młodzieży charakterystyczne będzie zwlekanie ze stawieniem czoła konfliktom i problemom tożsamościowym tak długo, jak to możliwe, a ich działaniom, podejmowaniu decyzji i dokonywaniu wyborów będą towarzyszyły zachowania odzwierciedlające przede wszystkim odpowiedź na kontekst zewnętrzny i liczenie się z konsekwencjami. Jednakże moment zgodności (zachowanie – kontekst) jest raczej krótkoterminową, aniżeli długoterminową, modyfikacją, mogącą wpływać na autoidentyfikację (Berzonsky i in. 2011, s. 296). Dyfuzyjno-unikający styl tożsamości wiąże się ze stałym poczuciem smutku i nieszczęścia co staje się nie do wytrzymania ($\chi^2 = 59,6$; $df = 6$; $p < 0,001$), odczuwaniem, że przeszłość jest beznadzieja i nic tego nie zmieni, i obawami, że w przyszłości nic dobrego nie czeka ($\chi^2 = 70,3$; $df = 6$; $p < 0,001$), a także z brakiem zadowolenia i przekonaniem, że wszystko robi się źle ($\chi^2 = 81,4$; $df = 6$; $p < 0,001$). Skłonność do sytuacyjnego reagowania na zdarzenia, unikania konfrontowania się z problemami posiadają osoby, które często odczuwają do siebie niechęć ($\chi^2 = 80,4$; $df = 6$; $p < 0,001$), nie posiadają umiejętności podjęcia decyzji ($\chi^2 = 34,8$; $df = 6$; $p < 0,001$).

Zwlekanie, unikanie czy odsuwanie rozstrzygnięć sytuacji problemowych wiąże się również z częstym budzeniem się w nocy i niemożnością ponownego uśnięcia ($\chi^2 = 34,3$; $df = 6$; $p < 0,001$), ze zmęczeniem, że nie ma się sił, aby cokolwiek robić ($\chi^2 = 43,4$; $df = 6$; $p < 0,001$), z martwieniem się o zdrowie ($\chi^2 = 23,1$; $df = 6$; $p < 0,001$) oraz z utratą zainteresowania sprawami seksualnymi ($\chi^2 = 30,8$; $df = 6$; $p < 0,001$). Ponadto odnotowano istnienie związku pomiędzy dyfuzyjno-unikającym stylem tożsamości a epizodem depresyjnym o umiarkowanym, a nawet głębokim nasileniu – słowem: zaburzeniu depresyjnym ($\chi^2 = 29,6$; $df = 2$; $p < 0,001$). Podejmowanie decyzji na skutek dokonywania wyborów którym towarzyszą zachowania odzwierciedlające przede wszystkim odpowiedź na kontekst zewnętrzny – tak charakterystyczny dla stylu dyfuzyjno-rozproszonego – jest pozytywnie skorelowany z deklaracją „zawsze w minionym tygodniu odczuwam”: smutek, przygnębienie, ponury nastrój ($\chi^2 = 27,5$; $df = 6$; $p < 0,001$), brak wiary w siebie i beznadziejność ($\chi^2 = 75,1$; $df = 6$; $p < 0,001$), wyczerpanie fizyczne i zmęczenie, chęć odpoczynku ($\chi^2 = 19,6$; $df = 6$; $p = 0,003$), zdenerwowanie, panikę, napięcie ($\chi^2 = 22,4$; $df = 6$; $p = 0,001$). Wśród osób o normatywnym stylu tożsamości częściej aniżeli u reprezentantów stylu informacyjnego i normatywnego pojawia się myślenie o samobójstwie czy samookaleczeniu ($\chi^2 = 30,9$; $df = 6$; $p < 0,001$) oraz rozpoznanie, iż przeważnie w minionym

tygodniu odczuwany był brak dobrego samopoczucia, przyjemności w sytuacjach, w których wcześniej odczucia były pozytywne ($\chi^2 = 36,2$; $df = 6$; $p < 0,001$).

Uwagi końcowe

Uznając potrzebę wielokontekstowego podejścia do badań na temat problemów wynikających z picia alkoholu w populacji polskich studentów i studentek odwołanie się do jej stylów tożsamości rzuca nowe światło na osobliwości ujmowania problemu alkoholowego jako choroby i zjawiska społecznego. Proces formowania tożsamości jest w dużym stopniu zależny od jakości procesów poznawczych w nim uczestniczących. W przypadku studentów i studentek reprezentujących styl informacyjny wybór strategii konstruowania tożsamości jest wynikiem eksploracji podmiotu i podejmowanych na jej podstawie zobowiązań, nabywania wiedzy o sobie i strukturyzowania ich w spójną autokonceptję. Nie dziwi zatem fakt, iż ta grupa młodzieży w najmniejszym stopniu przejawia cechy świadczące o zagrożeniu piciem ryzykownym czy uzależnieniu od alkoholu. Świadome, racjonalne, typowe dla stylu informacyjnego podejście do kwestii tożsamości łączące się z wartościami, które wskazują na niezależność i autonomię podmiotu, przy jednoczesnej zdolności do wykraczania poza osobistą przyjemność i samopobłażanie, są charakterystyczne dla studentów, którzy potrafią oprzeć się picciu alkoholu. Studentki i studenci o stylu normatywnym, który wiąże się z wartościami konformizmu, zobowiązania i odwołania się do osób i grup znaczących przejawiają większą skłonność do picia alkoholu, aniżeli osoby reprezentujące styl informacyjny. Można przypuszczać, iż nie bez znaczenia jest rodzaj grupy, którą normatywnie zorientowana młodzież uważa za znaczącą. Dla młodzieży akademickiej o dyfuzyjno-unikającym stylu tożsamości charakterystyczne jest zachowanie „pełne zwlekania i uników” przy rozwiązywaniu dylematów tożsamościowych, co wiąże się z dużą skłonnością do picia alkoholu w celu osiągnięcia interesowności przeżyć, osiągnięcia przyjemności i unikania przykrości oraz emocjonalnym reagowaniem na sytuacje życiowe. Badania ukazują, iż to właśnie wybór strategii konstruowania (jak to ma miejsce w przypadku reprezentantów stylu informacyjnego), a nie unikania krystalizowania swojej tożsamości (jak to ma miejsce w przypadku młodzieży reprezentującej styl dyfuzyjno-unikający) sprzyja opartym na racjonalnym namyśle radzeniu sobie z problemami, a nie na drodze ucieczki w „protezy” czy „znieczulacze” w postaci nadużywania alkoholu. Tym samym należy młodzieży uświadamiać istotę i ważność intencjonalnego poszukiwania informacji, celowego ich przetwarzania, nim zdecyduje się ona na powzięcie zobowiązania, które jest konieczne z perspektywy procesu formowania tożsamości.

Style tożsamości młodzieży akademickiej, ukazały odmienności w przetwarzaniu informacji, negocjowaniu kwestii tożsamościowych oraz podejmowaniu osobistych decyzji (Berzonsky 2003, s. 131) przez respondentów oraz osobliwości

problemów wynikających z picia alkoholu, co czynni je, z kognitywnego punktu widzenia, ważkimi analitycznie, bowiem służącymi jednocześnie do wyjaśnienia relacji, które można uchwycić między stylami procesu tożsamości a zjawiskiem problemowego picia alkoholu.

Abstract: Solving identity problems by students of Polish universities and the phenomenon of problem drinking

In a non-homogeneous system of cultural meanings, identity formation becomes a cognitive practice based on permanent individual experimentation. The article is focused on identity formation issues, a process that depends on the social conditions in which it occurs, and the typical qualities of cognitive processes of individuals participating in it. Both factors may support and interfere with the process of reaching a mature identity (obtaining the effect of complete identity). In the identity context, this implies: the result of one's own exploration and the commitments made on its basis, and with them important life decisions. The cognitive orientations involved in the process of identity formation may indicate different identity styles, which should be understood as different ways of dealing with identity problems. Identity styles refer to beliefs, attitudes, ways of dealing with different situations and making important life decisions to resolve identity conflicts. In the article I refer to identity styles used by students of Polish state and private universities, showing the differences in processing information, negotiating identity issues and singularities related to problems resulting from drinking alcohol, which makes them, from a cognitive point of view, important and analytically up-to-date.

Key words: identity problems, academic youth, problems resulting from drinking alcohol.

Bibliografia

- [1] Adomaitiene J., Zubrickiene I., 2010, *Career Competences and Importance of Their Development in Planning of Career Perspective*, „Tiltai”, nr 4.
- [2] Arthur M.B., Khapova S.N., Wilderom C.P., 2005, *Career success in a boundaryless career world*, „Journal of Organizational Behavior”, nr 26.
- [3] Berman A.M., Schwartz S.J., Kurtines W.M., Berman S.L., *The process of exploration in identity formation: the role of style and competence*, „Journal of Adolescence”, nr 24.
- [4] Berzonsky M., 2003, *Identity Style and Well-Being: Does Commitment Matter?*, „An International Journal of Theory and Research”, nr 3.
- [5] Berzonsky M.D., Ciecuch J., Duriez B., Soenens B., 2011, *The how and what of identity formation: Associations between identity styles and value orientations*, „Personality and Individual Differences”, nr 50.
- [7] Cybal-Michalska A., 2006, *Tożsamość młodzieży w perspektywie globalnego świata. Studium socjopedagogiczne*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.
- [8] Cybal-Michalska A., 2013, *Młodzież akademicka a kariera zawodowa*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [6] Cybal-Michalska A., 2014, *Style tożsamości młodzieży akademickiej a jej wyobrażenia o karierze zawodowej*, [w:] *Edukacja akademicka. Między oczekiwaniami a rzeczywistością*

- wistością, (red.) A. Ćwikliński, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.
- [9] Czerepaniak-Walczak M., 1994, *Między dostosowaniem a zmianą. Elementy emancypacyjnej teorii edukacji*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- [10] Czyżowska D., Gruba E., Białek A., 2012, *Typ orientacji społecznej a sposób konstruowania własnej tożsamości przez młodych dorosłych*, „Psychologia Rozwojowa”, nr 3.
- [11] Fatyga B., Rogala-Obłękowska J., 2002, *Style życia a narkotyki. Wyniki badań empirycznych*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
- [12] Giddens A., 2001, *Nowoczesność i tożsamość*, PWN, Warszawa.
- [13] Jawłowska A. (red.), 2001, *Tożsamość na sprzedaż*, [w:] *Wokół problemów tożsamości*, Literackie Towarzystwo Naukowe, Warszawa.
- [14] Kwieciński Z., 2000, *Tropy, ślady, próby. Studia i szkice z pedagogiki pogranicza*, Edytor, Poznań–Olsztyn.
- [15] Lee K., 2005, *Coping with Career Indecision: Differences between Four Career Choice Type*, „Journal of Career Development”, nr 4.
- [16] Misztal B., 2000, *Teoria socjologiczna a praktyka społeczna*, Universitas, Kraków.
- [17] Piorunek M., 2004, *Orientacje edukacyjne i zawodowe młodzieży współczesnej*, [w:] *Młodzież w świecie współczesnym. Z badań orientacji biograficznych młodych okresu transformacji*, (red.) M. Piorunek, Wydawnictwo „Rys”, Poznań.
- [18] Tylikowska A., 2000, *Teoria dezintegracji pozytywnej Kazimierza Dąbrowskiego. Trud rozwoju ku tożsamości i osobowości*, [w:] *Tożsamość człowieka*, (red.) A. Gałdowa, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- [19] Zawadzki P., 2003, *Czas i tożsamość. Paradoks odnowienia problemu tożsamości*, „Kultura i Społeczeństwo”, nr 3.